

LIVING PLANET REPORT 2022

PRZEWODNIK PO NASZEJ
PRZYSZŁOŚCI

CZYM JEST LIVING PLANET REPORT?

Fundacja WWF przygotowuje Living Planet Report przewodnik dla młodzieży co dwa lata, wykorzystując informacje od wiodących ekspertów i innych organizacji. Jest to swojego rodzaju kontrola stanu zdrowia planety, która obrazuje, jak radzi sobie świat przyrody, jakie stoją przed nim zagrożenia oraz co to oznacza dla człowieka. Wnioski i zalecenia wynikające z raportu Living Planet Report opierają się na szeregu różnych wskaźników, z których jeden z najważniejszych to **Wskaźnik Żyjącej Planety (Living Planet Index, LPI)**.

LPR

WNIOSKI SĄ PUBLIKOWANE CO DWA LATA W LIVING PLANET REPORT, DAJĄC WSKAZÓWKI, CO NALEŻY ZROBIĆ W SFERZE OCHRONY ŚRODOWISKA, BIZNESU I ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ

NAUKOWCY BADAJĄ PRZYCZYNY I KONSEKWENCJE ZMIAN

ZMIANY LICZEBNOŚCI I ROZMIESZCZENIA POPULACJI DZIKICH ZWIERZĄT MONITOROWANYCH PRZEZ NAUKOWCÓW

GLOBALNE POPULACJE DZIKICH ZWIERZĄT

NASZA ŻYJĄCA PLANETA

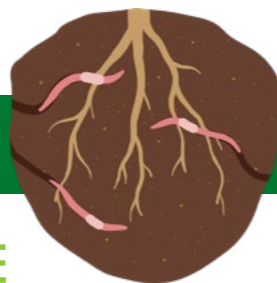
CZYM JEST WSKAŹNIK ŻYJĄCEJ PLANETY (LPI)?

Eksperci z całego świata mierzą zmiany zachodzące w czasie w populacjach tysięcy gatunków zwierząt, od liczenia liczby gnu na sawannie do rejestrowania ruchów ocelotów (gatunek dzikiego kota) w amazońskim lesie deszczowym za pomocą kamer. Naukowcy gromadzą te dane w bazie danych i analizują je, aby otrzymać Wskaźnik Żywej Planety (LPI).

Wskaźnik LPI wykorzystuje tylko dane dla gatunków, które były monitorowane co najmniej dwukrotnie w dowolnym czasie od roku 1970, który jest uznawany za rok wyjściowy pod względem pomiarów. Mimo to, wskaźnik LPI jest w stanie mierzyć zmiany w prawie 32 000 populacji z 5230 gatunków obejmujących ssaki, ptaki, gady, płazy i ryby. Trendy, które naukowcy mogą obserwować dzięki gromadzonym danym, pomagają im wyciągać wnioski na temat kondycji ekosystemów.

DLACZEGO JEST TO WAŻNE?

Nasza planeta działa jak żywy system, dzięki czemu występują na niej warunki podtrzymujące życie, które pozwoliły człowiekowi i innym gatunkom na rozwój; czyste powietrze, świeża woda, atmosfera umożliwiająca swobodne oddychanie oraz warunki wymagane do wytwarzania żywności. Duża różnorodność gatunkowa jest bardzo ważną częścią tego systemu. Planeta nie może funkcjonować w ten sam sposób, jeśli liczba dzikich zwierząt i dostępność nienaruszonych obszarów ulegają zmniejszeniu lub gdy migracje dzikich zwierząt bądź przebieg procesów naturalnych są zakłócane.

MIGRACJE DZIKICH ZWIERZĄT

Aby przetrwać zmiany pór roku i dokończyć swoje cykle życiowe, zwierzęta mogą wymagać migracji na duże odległości przez tereny trawiaste, oceany lub w dół i w górę rzek. W miejscach, w których działalność człowieka uniemożliwia takie zachowania, przetrwanie danej populacji może być zagrożone, a ekosystemy zależne od takich migracji również zostaną zakłócone. Inne gatunki wymagają dużych obszarów, aby zerować lub by móc upolować wystarczającą ilość pożywienia. Jeśli dany obszar przecina droga lub linia kolejowa, może to być dla nich źródłem problemów, nawet jeśli wielkość siedliska nie została znacząco zmniejszona. To zjawisko nosi nazwę „fragmentacji”. Na przykład tygrysy wymagają dużych terenów łowieckich, lecz lasy, w których żyją i polują, często są pofragmentowane przez drogi, co jest dla nich bardzo problematyczne.

RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA

jest terminem odnoszącym się do wszystkich żywych organizmów obecnych w ekosystemie. Jeśli w ekosystemie różnorodność biologiczna jest duża, jest on zazwyczaj bardziej odporny na zmiany lub problemy, ponieważ dzięki dostępności wielu powiązań i zależności każdy żywy organizm może z większym prawdopodobieństwem znaleźć inny sposób na poradzenie sobie z sytuacją, w której jedno z takich powiązań zostanie zerwane lub zaburzone.¹

PROCESY NATURALNE

Przykłady ważnych procesów naturalnych obejmują cykl wodny oraz proces tworzenia gleby.

Systemy słodkowodne mogą być zakłócane przez zapory stawiane w poprzek rzek, nadmierne zużycie wody w domach i gospodarstwach rolnych oraz utratę drzew, które zazwyczaj mogą spowolnić tempo, w jakim woda deszczowa dociera do gruntu.

Zdrowa gleba jest tworzona przez złożony ekosystem obejmujący mikroskopijne bakterie, owady, grzyby i dżdżownice. Zaledwie jedna garść gleby może zawierać więcej żywych organizmów niż na świecie jest ludzi. Te procesy naturalne, gdy funkcjonują prawidłowo, zapewniają rozkład materii organicznej, takiej jak liście i zapewniają, że gleba jest bogata w substancje odżywcze i tlen. Jednak pestycydy stosowane w rolnictwie mogą zakłócać działanie ekosystemu gleby, natomiast wycinka drzew w lasach może prowadzić do braku materii roślinnej wymaganej do tworzenia nowej gleby, jak również nieoślonięta gleba pozbawiona korzeni utrzymujących ją w miejscu jest wypłukiwana przez deszcze.

PRZYRODA W ODWRÓCIE

Wskaźnik Żyjącej Planety (LPI) pokazuje, że populacje dzikich zwierząt badane na całym świecie spadły średnio o 69% i trend ten jeszcze nie zaczął zwalniać. W niektórych przypadkach spadki są o wiele większe – dotyczy to wielu populacji słodkowodnych. Te spadki liczebności dzikich zwierząt oraz liczby nienaruszonych obszarów są głównie efektem działalności człowieka, takiej jak wycinka drzew, rolnictwo uprawiane na dużą skalę, zanieczyszczenie, zabudowa oraz sieci transportowe. Działania takie uniemożliwiają prawidłowe funkcjonowanie żywych systemów w stopniu wymaganym do tego, aby spełnić potrzeby rosnącej populacji człowieka. Wskaźnik LPI jest jednym z wielu różnych wskaźników, które potwierdzają utratę różnorodności biologicznej.

Na wykresie wskaźnika LPI obrazującym zmiany w zakresie różnorodności biologicznej na naszej planecie krzywa ciągle spada od 1970 r., a populacje zwierząt ciągle się zmniejszają. Kluczowe znaczenie ma podjęcie wymaganych działań, aby zmienić ten trend i kierunek krzywej utraty różnorodności biologicznej. Oznacza to nie tylko powstrzymanie spadku, lecz również wprowadzenie zmian pozwalających na odwrócenie tendencji, tak aby krzywa na naszym wykresie zaczęła kierować się w górę, a różnorodność biologiczna zwiększyła się do poziomów, jakie notowaliśmy w przeszłości. Nie będzie to łatwe, lecz jeśli zaczniemy szybko działać, rozumiejąc współzależności między różnymi częściami żywego systemu, będziemy mogli uczynić świat dzikim na nowo, a tym samym zdrowszym i bardziej odpornym. zacząć przywracać dzikość przyrody, co sprawi, że jej stan zdrowia będzie lepszy i będzie bardziej odporna.

W ciągu ostatnich kilku dekad działalność człowieka zniszczyła lasy, tereny trawiaste, mokradła i inne ważne ekosystemy na całym świecie, zagrażając dobrostanowi człowieka i dzikiej przyrody. To jest niezrównoważony sposób, w jaki żyjemy na tej planecie.

WSKAŹNIK BII (BIODIVERSITY INTACTNESS INDEX; INDEKS NIENARUSZALNOŚCI RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ)

Naukowcy monitorują ile ogólnej różnorodności biologicznej pozostało w różnych obszarach na świecie w porównaniu do stanu z przeszłości. Informacje te są przedstawiane w formie wskaźnika BII (Indeks Nienaruszalności Różnorodności Biologicznej). Jeśli wskaźnik BII dla danego obszaru spadnie poniżej 90%, obszar taki zaczyna gorzej funkcjonować, co powoduje problemy dla dzikiej przyrody i ludzi, którzy są zależni od tego obszaru. Jeśli wskaźnik BII spadnie do wartości 30% lub mniejszej, różnorodność biologiczna spadła do tak niskiego poziomu, że zachodzi ryzyko załamania ekosystemu. Wskaźnik BII dla Kanady wynosi 89%, co oznacza, że skala niszczenia środowiska naturalnego może zacząć wpływać na prawidłowe funkcjonowanie ekosystemu. W przypadku Wielkiej Brytanii wskaźnik BII spadł już do poziomu 50%.

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY

Organizacja Narodów Zjednoczonych definiuje termin rozwój zrównoważony jako „rozwój spełniający teraźniejsze potrzeby bez naruszania możliwości przyszłych pokoleń do spełniania własnych potrzeb”. Innymi słowy nie możemy nadal eksploatować przyrody w stopniu większym niż planeta jest w stanie w naturalny sposób uzupełnić. W przeciwnym razie przyczynimy się do powstania szkód, które spowodują, że planeta nie będzie w pełni w stanie spełnić naszych potrzeb oraz potrzeb innych obecnie i w przyszłości.

W CENTRUM UWAGI: REKINY I PŁASZCZKI

Wielkość populacji rekinów i płaszczyk na całym świecie spadła o 71% przez ostatnie 50 lat, głównie w rezultacie rybołówstwa.

Do 2020 r. więcej niż trzy czwarte wszystkich oceanicznych gatunków rekinów i płaszczyk (24 z 31) było zagrożonych wyginięciem.

Liczebność oceanicznego żarłacza białopłetwego spadła na całym świecie o **95%** i obecnie gatunek ten ma status krytycznie zagrożonego w Czerwonej Księdze Gatunków Zagrożonych Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN).

Rekiny i płaszczyki są szczytowymi drapieżnikami oceanicznego łańcucha pokarmowego, a ich utrata może spowodować ogromne problemy dla innych gatunków, gdy dojdzie do zakłócenia równowagi ekosystemu.

Rekiny są również bardzo ważne dla ludzi w społecznościach zależnych od rybołówstwa. Utrata rekinów może prowadzić do zmian zachowań innych gatunków, które zazwyczaj ograniczają swoje poruszanie się i aktywność, aby uniknąć upolowania przez rekiny. Bez rekinów drapieżniki te mogą poważnie zmniejszyć populację innych gatunków, co skutkuje pustymi sieciami rybackimi.

CZY WIESZ, ŻE...

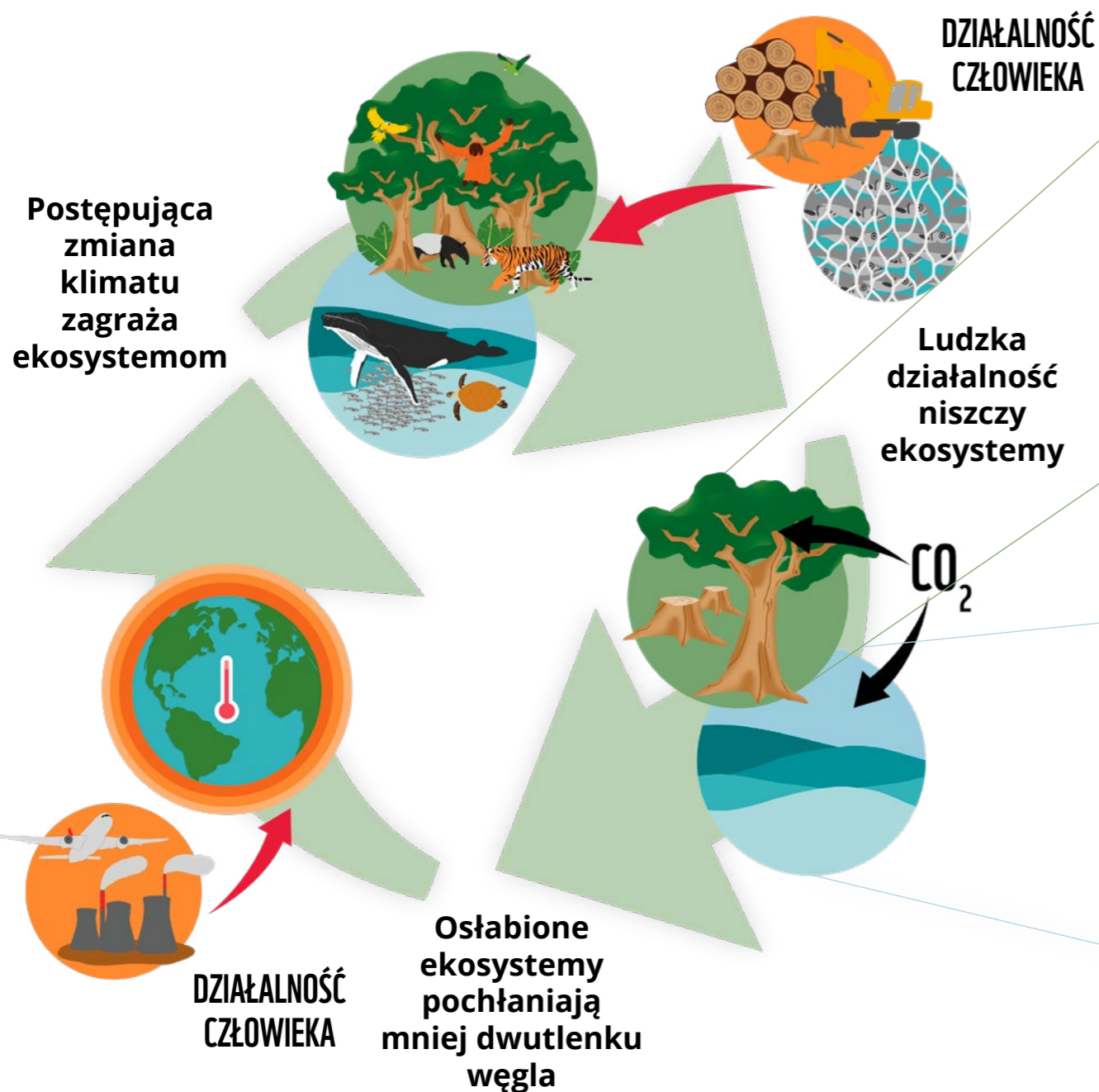
Czy kiedykolwiek zdarzyło ci się znaleźć taki skórzasty pokrowiec na plaży? To mogła być „torebka syreny”, czyli nazywana tak powłoka zewnętrzna jaja niektórych rekinów i płaszczyk.

Chociaż wiele rekinów i płaszczyk rodzi żywe młode, niektóre zostawiają takie twarde powłoki z jajami ukryte w wodorostach, aby umożliwić w nich rozwój swoich dzieci, aż te będą w stanie same zacząć sobie radzić.

Jeśli znajdziesz coś takiego, możesz pomóc naukowcom w monitorowaniu populacji rekinów i płaszczyk, zgłaszając swoje znalezisko pod adresem www.sharktrust.org/great-eggcase-hunt.

GLOBALNA PODWÓJNA SYTUACJA KRYZYSOWA

O zmianach klimatu mówi się więcej niż o utracie dzikiej przyrody i siedlisk, lecz te dwa kryzysy są ze sobą mocno powiązane.

LASY

Zdrowe lasy pochłaniają z atmosfery węgiel w postaci CO₂ i wiążą go w drzewach oraz glebie.

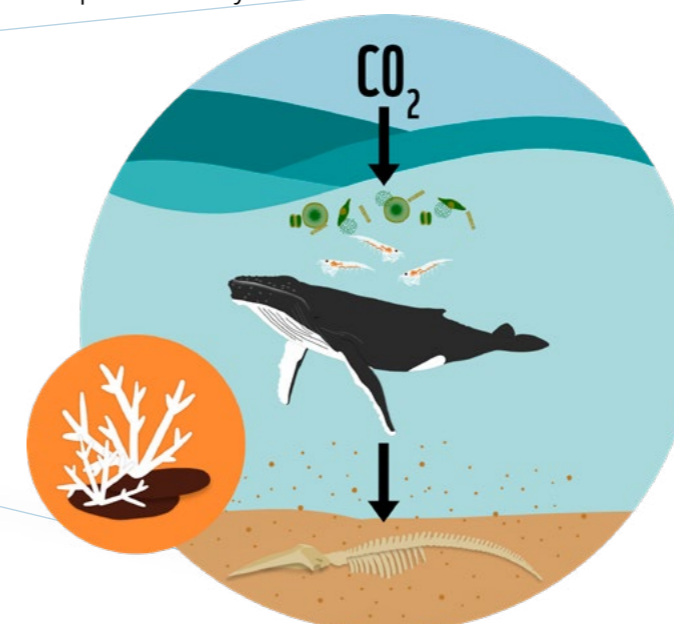
Zmiana klimatu zwiększa ryzyko pożarów i inwazji szkodników, które powodują szczególnie duże szkody w lasach osłabionych działalnością człowieka.

MORZA I OCEANY

W prawidłowo funkcjonującym ekosystemie morskim dwutlenek węgla jest pochłaniany z atmosfery przez fitoplankton i wiązany w biomase, żeby następnie opaść na dno w postaci odchodów i szczątków.

Zmiana klimatu zagraża kluczowym siedliskom, które są niezbędne do przetrwania morskich ekosystemów, np. raf koralowych.

Szkody powodowane w świecie przyrody przez niszczenie siedlisk sprawiają, że nasza planeta jest w coraz mniejszym stopniu zdolna do pobierania węgla z atmosfery, a w wielu przypadkach uwalnia więcej węgla przechowywanego w drewnie lub w glebie niż miało to miejsce wcześniej. Oznacza to, że więcej dwutlenku węgla przedostaje się do atmosfery i przyspiesza proces globalnego ocieplenia.

Ocieplenie klimatu już zaczyna wywierać wpływ na świat przyrody, a jeśli pozwolimy na średni wzrost globalnej temperatury większy niż 1,5 stopnia, zmiany klimatu staną się coraz większym zagrożeniem dla dzikiej przyrody.

Nie możemy rozwiązać żadnego z tych dwóch problemów, jeśli nie zaczniemy walczyć w równym stopniu z każdym z nich.

Coraz większe fale upałów i susze wynikające z podwyższonych temperatur globalnych stanowią zagrożenie dla wielu gatunków. Podczas fali upałów w Australii w listopadzie 2018 r.

CO NAJMNIJ

23 000

**RUDAWEK
ZGINEŁO
PRZEZ UPAŁ
W CIĄGU
DWÓCH DNI**

zmniejszając populację krajową o prawie jedną trzecią.

ZMIANA NASZEJ RELACJI Z NASZĄ PLANETĄ

OD TAKIEJ SYTUACJI...

ZANIECZYSZCZENIE

Każdego roku 300-400 mln ton zanieczyszczeń jest wyrzucanych do ekosystemów słodkowodnych³.

Niedawno przeprowadzone badanie sugeruje, że substancje chemiczne znajdujące się w obiegu wody (głównie wprowadzone do niego w efekcie hodowli zwierząt) oznaczają, że picie deszczówki w każdym miejscu na Ziemi jest obecnie niebezpieczne⁴.

Zanieczyszczenie oceanów plastikiem od 1980 wzrosło dziesięciokrotnie i obecnie wpływa na życie ponad 267 gatunków – w tym 86% żółwi morskich⁵.

UTRATA SIEDLISK

75% niepokrytej lodem powierzchni lądowej Ziemi została zmieniona przez człowieka, głównie w celu pozyskania gruntów uprawnych do produkcji żywności. W ujęciu globalnym utracono 90% obszarów mokradłowych. Ok. 100 000 km² lasów jest wycinanych każdego roku, czyli co dwie sekundy znika las równy powierzchni boiska do piłki nożnej⁶.

WYMIERANIE DZIKICH GATUNKÓW

1 mln gatunków jest zagrożonych wyginięciem, a wiele z nich może wyginać w najbliższych dekadach⁷.

FRAGMENTACJA SIEDLISK

Procesy naturalne są zakłócanie przez fragmentację siedlisk lądowych, morskich i słodkowodnych.

ZMIANA KLIMATU

Temperatura na Ziemi wzrosła o 1,2°C od czasów preindustrialnych, a obecna działalność człowieka i deklaracje polityczne nie zapewnią ograniczenia ocieplenia o więcej niż 2°C. Globalne ocieplenie o więcej niż 1,5°C spowoduje ogromne problemy dla człowieka i przyrody.²

DANE O DZIKIEJ PRZYRODZIE I KLIMACIE

...DO ZDROWEJ PLANETY, KTÓRA WSPOMAGA...

PRZYRODĘ

Powiązania między chronionymi siedliskami oraz odtworzonymi siedliskami na całym świecie umożliwiają migracje gatunków dzikich zwierząt oraz przebieg procesów naturalnych.

LUDZI

Sprawiedliwe zarządzanie zasobami naturalnymi w celu zapewnienia każdemu dostępu do zdrowej żywności i stabilnego środowiska.

Ochrona przyrody pod kierunkiem i w oparciu o informacje od rdzennej ludności.

Społeczności najbardziej dotknięte degradacją przyrody wywołaną przez zmiany klimatu są zaangażowane w procesy decyzyjne, które mają wpływ na ich życie, oraz otrzymują wsparcie w celu umożliwienia adaptacji.

KLIMAT

Globalne emisje węglowe obniżone dzięki przejściu na energię odnawialną i zrównoważone praktyki. Globalne ocieplenie ograniczone do 1,5 stopnia.

CZY WIESZ, ŻE...

W 2021 r. Rada Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych wydała deklarację, że każdy, w każdym miejscu ma prawo do życia w czystym, zdrowym środowisku we właściwym stanie równowagi.

W CENTRUM UWAGI: AMAZONIA

W Amazonii znajduje się największy na świecie las deszczowy zajmujący powierzchnię 6,7 mln kilometrów kwadratowych położony w dziewięciu krajach Ameryki Łacińskiej oraz największa rzeka świata (pod względem ilości wody). **Amazonia ma ogromne znaczenie dla różnorodności biologicznej, ponieważ zamieszkuje ją co najmniej 10% wszystkich gatunków zwierząt i roślin na planecie. Ma również kluczowe znaczenie dla człowieka – nie tylko ze względu na 30 mln ludzi, którzy ją zamieszkują (w tym około 3 mln rdzennej ludności), lecz dla ludzi na całym świecie.** Amazonia zapewnia żywność, drewno i leki. Pomaga stabilizować klimat poprzez przechwytywanie węgla z atmosfery. Drzewa rosnące w Amazonii uwalniają również 20 mld ton wody do atmosfery dziennie, napędzając ważne układy pogodowe, które z kolei dostarczają wodę pitną do różnych obszarów na całym świecie.

Utraciliśmy 17% całkowitej pokrywy leśnej w Amazonii ze względu na wycinkę drzew przez przemysł drzewny lub w celu zamiany lasu na tereny uprawne. Kolejnych 17% uległo degradacji. Teren zostaje uznany za „zdegradowany” nie gdy jest w pełni pozbawiony drzew, lecz gdy utraci część swojej roślinności i nie jest w stanie dłużej utrzymać ekosystemu w takim stopniu jak wcześniej.

Naukowcy twierdzą, że jeśli nadal będziemy niszczyć Amazonię w tym tempie, wkrótce osiągniemy punkt krytyczny, po przekroczeniu którego las nie będzie już w stanie funkcjonować w ten sam sposób. Cała planeta utraci korzyści zapewniane przez Amazonię, która stopniowo będzie stawać się coraz bardziej suchym ekosystemem o mniejszej różnorodności biologicznej, przypominającym sawannę (trawiastą równinę z niewielką liczbą drzew).

RDZENNA LUDNOŚĆ

oznacza pierwszych ludzkich mieszkańców danego obszaru, których tradycje i kultura są powiązane z tym obszarem, ponieważ jest on historycznym tłem dla wielu przeszłych pokoleń. Termin „ludność” oznacza więcej niż jedną grupę, odnosi się do wielu różnych grup.

Rdzenna ludność odgrywa bardzo ważną rolę we wszelkich działaniach na rzecz ochrony dzikiej przyrody, ponieważ często jej przedstawiciele najlepiej rozumieją dany ekosystem oraz wiedzą, jak czerpać korzyści z danego obszaru bez naruszania jego naturalnej równowagi. Często problemy spowodowane nie zrównoważonym użytkowaniem zasobów danego obszaru dotyczą najmocniej właśnie tej ludności, mimo tego, że nie ponosi ona winy za stosowanie takich praktyk oraz za wynikające z nich problemy. Oznacza to, że obok ochrony dzikiej przyrody na danym obszarze musimy szanować i wspierać prawa rdzennej ludności.

Od 2007 r. ponad 140 krajów na całym świecie zgodziło się przyjąć zasady poszanowania i ochrony praw rdzennej ludności określone w Deklaracji Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach ludności rdzennej⁹.

Organizacje rdzennej ludności Amazonii reprezentujące 511 narodowości i ich sojuszników wzywają do globalnego porozumienia w celu zapewnienia stałej ochrony 80% Amazonii do 2025 r. Uważa się, że są to pilne działania wymagane do tego, abyśmy zatrzymali się przed osiągnięciem punktu krytycznego w zakresie destrukcji Amazonii oraz aby zapobiec ogromnym problemom, jakie to spowoduje dla całej planety⁹.

PUNKT KRYTYCZNY

oznacza punkt, w którym nastąpią wielkie zmiany, których odwrócenie może być niemożliwe. Możesz myśleć o tym jak o przetaczaniu wielkiego kamienia przez szczyt wzgórza, w którym to momencie dociera do punktu, gdy zaczyna się staczać z przeciwnej strony i zatrzymanie go może być niemożliwe.

CO TO DLA MNIE OZNACZA?

Wszyscy możemy czuć się przytłoczeni i zmartwieni tak dużymi problemami. Jednak nie jesteśmy bezsilni. Nie jesteśmy też sami.

Każdy może odegrać rolę w kształtowaniu pozytywnej przyszłości dla człowieka i przyrody. Dotyczy to również ciebie!

Wiemy, że ludzie żyją obecnie na naszej planecie w sposób niezrównoważony. Wiemy, że konieczne jest wprowadzenie zmian. Jednak to, jak będzie wyglądać nasza przyszłość, jeszcze nie jest jasne. Od nas wszystkich zależy, czy ukształtujemy świat w taki sposób, jaki chcemy – w ramach którego potrzeby człowieka i przyrody zostaną spełnione w taki sposób, który będzie sprawiedliwy dla wszystkich.

Żaden inny gatunek, który kiedykolwiek żył na naszej planecie, nie był tak dobry w rozwiązywaniu problemów jak człowiek. Zajęcie się problemami, takimi jak zmiana klimatu, utrata różnorodności biologicznej i zanieczyszczenie plastikiem nie oznacza tylko, że musimy pożegnać udogodnienia, z których obecnie korzystamy. Jeśli zaprzęgniemy do działania naszą wyobraźnię i będziemy współpracować, możemy zmienić zasady, na których opierają się nasze relacje z planetą i nadal cieszyć się pysznymi potrawami, podróżami i zabawą w pięknym otoczeniu bez zabierania zasobów dzikiej przyrodzie oraz ludziom, z którymi dzielimy naszą planetę.

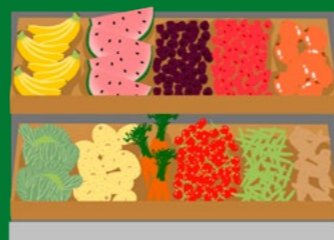
Nie jesteśmy bezsilni! Możemy sprawić, że zmiany zostaną wprowadzone szybciej oraz w sposób, który ukształtuje pozytywną przyszłość, jakiej chcemy.

Możesz wywierać większy wpływ niż ci się wydaje. Pomyśl o osobach, na które możesz wpłynąć swoimi działaniami i słowami. Może to być twoja rodzina, znajomi oraz osoby, które obserwują cię w mediach społecznościowych. Potem pomyśl o systemach, na które możesz wpłynąć – szkole, lokalnych firmach lub podmiotach podejmujących decyzje w twojej lokalnej społeczności, okręgu lub kraju. Każda zainspirowana przez ciebie osoba zacznie wysyłać swoje sygnały domagające się zmian w swojej własnej sferze wpływów.

Pamiętaj – jeśli połączysz siły z innymi osobami o podobnych poglądach, wasz głos będzie głośniejszy, wasz wpływ i siła będą większe.

**SĄ RZECZY,
KTÓRYMI
MOŻEMY ZAJĄĆ
SIĘ JUŻ TERAZ,
ABY ZACZAĆ
WPROWADZAĆ
ZMIANY.**

1

**DOKONUJ ŚWIADOMYCH
WYBORÓW**

Rozumiejąc problemy, jakie dotyczą naszej planety, oraz ich przyczyny, możemy wybierać, co robimy, co kupujemy lub co zjadamy, tak aby wybory te były korzystne dla człowieka i przyrody. Poświęć czas na sprawdzanie informacji na opakowaniach, aby poznać składniki, miejsca ich pochodzenia oraz czy produkty były wytwarzane w sposób przyjazny dla planety. Na przykład, jeśli produkt zawiera olej palmowy, czy został on uzyskany ze zrównoważonych upraw? Jeśli nie, produkt może zawierać olej palmowy pochodzący z obszaru po wycięciu lasu deszczowego w celu zasadenia na żywności palm olejowych.

2

NIECH CIĘ USŁYSZĄ

Pokojowe protesty, artykuły na blogu, pisanie dla lokalnej gazety lub informowanie lokalnych władz i przedsiębiorstw o swoich poglądach to sposoby, przez które możemy wpływać na innych. Pamiętaj, że ludzie, na których wpłyniesz, mogą później mieć większą niż ty możliwość wprowadzenia zmian poprzez ich wybory i działania.

3

POMÓŻ PRZYRODZIE

Bez względu na to, czy mieszkasz w centrum miasta, nad morzem czy na wsi, twoje miejsce zamieszkania jest częścią żyjącego obszaru o wielu powiązaniach i jeśli zapewnia wsparcie dla dzikiej przyrody, korzysta na tym cały świat. Wyjdź z domu i przyjrzyj się, jakie dzikie organizmy występują w twoim lokalnym środowisku. Udokumentuj je, aby pomóc naukowcom w monitorowaniu stanu zdrowia naszej planety i dowiedzieć się, co możesz zrobić, aby pomóc w rozwoju lokalnej dzikiej przyrody. Czy możesz zasadzić więcej drzew lub stworzyć nowe siedliska, takie jak staw, stos drewna lub budka dla ptaków?

Użyj aplikacji *Seek by iNaturalist*, aby identyfikować, rejestrować i przysyłać swoje obserwacje dzikiej przyrody. W ten sposób możesz pomóc naukowcom w monitorowaniu globalnej różnorodności biologicznej.

4

ZAPLANUJ ZRÓWNOWAŻONĄ ŚCIEŻKĘ KARIERY

Każda praca i każda organizacja musi przyjąć model zrównoważonego rozwoju. Zwiększając poziom wiedzy i umiejętności w zakresie zrównoważonego rozwoju możesz przygotować się do wyboru kariery, która będzie dobra dla ciebie i dla planety oraz odnieść sukces na tym polu.

**PRZEDE
WSZYSTKIM
PAMIĘTAJ, ŻE
NIE MUSISZ
MIERZYĆ
SIĘ Z TYM
PROBLEMEM
SAMOTNIE.**

Świat już się budzi. Możemy chcieć, aby wszystko przybrało szybszy obrót i możemy żałować, że nie wydarzyło się to prędzej, lecz światowi przywódcy rozmawiają o tym, jak rozwiązać stojące przed nami problemy oraz uznają naukowe dowody wskazujące jak szybko musimy wprowadzić zmiany. Wszyscy mamy okazję pomóc w szybkim wdrożeniu tych zmian oraz upewnić się, że przyszłość, jaką kreujemy, będzie najlepsza dla człowieka i przyrody.

INFORMACJA O PRZYPISACH

W miejscach, w których raport przytacza fakty znane na podstawie badań naukowych, źródła takich faktów są często podane w formie przypisów. Gdy usłyszysz lub przeczytasz o fakcie, który może wpłynąć na twoje myślenie lub działanie, bardzo ważne jest, aby móc szybko sprawdzić, czy informacja taka rzeczywiście opiera się na materiałach pochodzących z wiarygodnego źródła. Ludzie, firmy, a nawet rządy czasami czerpią korzyści z ukrywania prawdy o problemie, jeśli widzą ryzyko obciążenia ich odpowiedzialnością za problemy lub zmuszenia ich do podjęcia działań na rzecz rozwiązania problemu, które zmuszą ich do wydatków finansowych. Zawsze ostrożnie należy podchodzić do „faktów”, które są przytaczane w celu wsparcia danego argumentu w ramach artykułu, wypowiedzi, filmu lub postu w mediach społecznościowych. Jeśli nie podano źródła lub jeśli źródło nie ma reputacji bycia wiarygodnym naukowo, nie należy przyjmować takiego faktu bez sprawdzenia samodzielnie jego prawdziwości.

PRZYPISY

¹ www.ourplanet.com/en/video/what-is-biodiversity/

² Serwis UE Copernicus poświęcony zmianom klimatu: <https://climate.copernicus.eu/copernicus-globally-seven-hottest-years-record-were-last-seven> dostęp: 19.01.2022

³ IPBES (2019): Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. E.S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz, H.T. Ngo (red.).

⁴ „Outside the Safe Operating Space of a New Planetary Boundary for Per- and Polyfluoroalkyl Substances (PFAS)”, Cousins i in. (<https://pubs.acs.org/doi/10.1021/acs.est.2c02765>)

⁵ IPBES (2019): Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services

⁶ Raport Living Planet Report 2020, Fundacja WWF i jej partnerzy

⁷ 500 000 zwierząt i roślin oraz 500 000 owadów

⁸ Panel naukowy na rzecz Amazonii (2021). Streszczenie raportu Amazon Assessment Report 2021. C. Nobre, A. Encalada i in. United Nations Sustainable Development Solutions Network, <https://www.theamazonwewant.org/amazon-assessment-report-2021/>

⁹ Deklaracja Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach ludności rdzennej: https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_Polish.pdf

Wersja dla młodzieży: <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/publications/2013/09/adolescent-friendly-version-of-the-un-declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples/>

¹⁰ <https://amazonia80x2025.earth/>

Zdjęcia na okładce, zgodnie z ruchem wskazówek zegara: © Greg Armfield / WWF-UK, © Yoon S. Byun / WWF-US, © Alexis Rosenfeld, © Luis Barreto / WWF-UK, © Andy Isaacson / WWF-US, © naturepl.com / Anup Shah / WWF, © Marcus Westberg / WWF, © Kyle Isherwood, © Andre Dib / WWF-Brazil, © David Bebbler / WWF-UK, © Andrés Unterlasdaetter / WWF-Bolivia, © Marizilda Cruppe / WWF-UK, © Chris Martin Bahr / WWF

Ilustracje: © Harriet Gardiner

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej wwf.pl

wwf.pl